การพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

Development of a Poverty Alleviation Model to Enhance Social Mobility in Mueang Lampang District, Lampang Province

วิศท์ เศรษฐกร (Wit Setthakorn)[1]
วรญา จตุพัฒน์รังสี (Worraya Jatupatrangsee)[2]
วรรักษ์ หน่อสีดา (Worrarak Norseeda)[3]
[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
Asst. Prof. Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences Lampang Rajabhat University
[2]อาจารย์, ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
'Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences Lampang Rajabhat University
[3]ดร., ประจำคณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
Dr., Faculty of Agricultural Technology Lampang Rajabhat University Contributor
E-mail: w.sattakorn@gmail.com

Received: 7 November 2025
Revised: 17 December 2025
Accepted: 19 December 2025

บทคัดย่อ

การพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักวิจัยในโครงการ และตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการจำนวน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ่อแฮ้ว ตำบลพิชัย และตำบลบ้านเสด็จ ตำบลละ 5 คน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อนำเสนอข้อมูลตามวัตถุประสงค์ จากผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาและยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) ดำเนินการใน 2 กระบวนการหลัก ได้แก่ การถ่ายทอดนวัตกรรมที่สำคัญและเหมาะสมกับกิจกรรมผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ร่วมกันกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเป็นการถ่ายถอดนวัตกรรมผ่านผู้เชี่ยวชาญ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากภาคีเครือข่าย เพื่อให้สามารถพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมให้กับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม กระบวนการที่สอง ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภาคีเครือข่ายที่ร่วมบูรณาการทำงานในพื้นที่ ที่มุ่งเน้นการทำงานร่วมกันและมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่พัฒนาไปพร้อมกันทั้งกลุ่มเป้าหมาย ภาคีเครือข่าย และทีมวิจัย ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนายกระดับครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย พบว่า ในพื้นที่เป้าหมายในทั้ง 3 ตำบล จากการดำเนินการสามารถพัฒนานวัตกรรมใหม่ในพื้นที่ ได้แก่ การปรับใช้นวัตกรรมองค์ความรู้อย่างเหมาะสมและสามารถยกระดับครัวเรือนเป้าหมายในพื้นที่ได้ รวมถึงการสร้างนวัตกรรมทางสังคมใหม่ ที่ช่วยให้การส่งเสริมกลุ่มเป้าหมายมีประสิทธิภาพในการดำเนินการมากขึ้น

คำสำคัญ: ความยากจน,โมเดลแก้จน,การยกระดับฐานะทางสังคม

Abstract

The development of a poverty alleviation model to enhance poor households' opportunities for social mobility in Mueang Lampang District, Lampang Province. The objective of this study was to develop a poverty alleviation model that enhances poor households' opportunities for social mobility in Mueang Lampang District, Lampang Province. This qualitative research involved key informants, consisting of project researchers and representatives of project stakeholders from three subdistricts: Bo Haew, Pichai, and Ban Sadet, with five representatives from each subdistrict. Data were collected through focus group discussions, In-depth Interview and analyzed using content analysis to present findings in accordance with the research objectives. The findings revealed that the development and upgrading of poor households to enhance social mobility was implemented through two main processes. First, it was the transfer of key and relevant innovations to activities via a collaborative learning exchange with stakeholders, facilitated by experts; and the exchange of knowledge among network partners, enabling the development of innovations appropriately designed to the target groups. Second, the process involved knowledge sharing among target groups, stakeholders, and integrated network partners working in the area, emphasizing collaboration and active participation of the target groups to generate knowledge developed jointly by the target groups, network partners, and the research team. The outcomes of developing and upgrading the target households across the three subdistricts revealed the creation of new local innovations, including the appropriate application of knowledge-based innovations that can enhance social mobility of the target households, as

well as the development of new social innovations that can improve the effectiveness of efforts promoting the target groups.

Keywords: Poverty, Operating Model, Social Mobility

บทนำ

ปัญหาความยากจนในประเทศไทยนั้นถือว่าเป็นปัญหาที่อยู่สังคมมาอย่างยาวนาน ด้วยสาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องมีจำนวนมาก ที่เป็นเหตุแห่งความยากจน นับวันยิ่งมีความซับซ้อนและเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อการแก้ไขปัญหาอยู่เสมอ ดังที่ ธนพล สราญจิตร์ (2558) กล่าวว่า ปัญหาความยากจนในสังคม เป็นปัญหาที่มีมาอย่างยาวนานนับสิบปี ทั้งยังเป็นปัญหาสำคัญ ระดับชาติที่มีความซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง และส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสังคมไทย เป็นต้น เหตุเกี่ยวเนื่องไปยังปัญหาต่าง ๆ อีกมากมาย กล่าวได้ว่าประเทศไทยยังไม่สามารถเอาชนะปัญหาความยากจนได้เนื่องจากประเทศไทยยังคงมีปัญหาความยากจนกระจายอยู่ทั่วประเทศ โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งยังมีสัดส่วนคนจนค่อนข้างสูง

ปัญหาความยากจนถือว่าเป็นปัญหาที่มีความสำคัญ และส่งผลกระทบในวงกว้างเกิดขึ้นอย่างหลากหลายในนานาประเทศ ซึ่งกระบวนการแก้ไขปัญหานั้นจะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน แตกต่างหลากหลายกันไป ทั้งในเชิงโครงสร้าง ความต่อเนื่อง สถานการณ์ทางการเมือง ดังที่ จันทิมา ล่ามแขก และอจิรภาส์ เพียรขุนทด (2564) กล่าวถึง ปัญหาความยากจน ปัญหาความยากจนถือได้ว่าเป็นปัญหาที่สำคัญเชิงโครงสร้างที่สั่งสมมายาวนานในประเทศไทย ถึงแม้ว่าทุกรัฐบาลจะพยายามแก้ปัญหามาโดยตลอด ก็ยังคงไม่สามารถหาแนวทางในการแก้ไขได้ การแก้ไขปัญหาความยากจนของรัฐบาลที่ผ่านมา มีการสนับสนุนงบประมาณให้กับหน่วยงาน ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการขจัดปัญหาความยากจนให้ครอบคลุมทั่วถึงทั้งประเทศและประสบความสำเร็จ รวมทั้งช่วยลดจำนวนครัวเรือนยากจนลงได้ แต่รูปแบบในการบริหารจัดการทั้งแผนงาน โครงการ งบประมาณต่าง ๆ รวมถึงหน่วยงานยังคงเป็นไปแบบแยกส่วนดำเนินการต่างหน่วยงาน ต่างปฏิบัติหน้าที่ หรืออาจเรียกได้ว่าต่างคนต่างทำจึงทำให้การดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจน ขาดพลังในการขับเคลื่อนในการแก้ไขปัญหา และประชาชนยังคงไม่ได้รับความช่วยเหลือในการแก้ไข ปัญหาความยากจนได้อย่างเต็มที่ จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงกระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนนั้นจะต้องมีมุมมองการทำงานที่หลากหลาย และมีกระบวนการที่เหมาะสมสอดคล้องกับความแตกต่างในพื้นที่

เมื่อพิจารณาแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่าการแก้ไขปัญหาความยากจนนั้น จะต้องสร้างกลไกความร่วมมือทำงานเชิงบูรณาการร่วมกันในหลายภาคส่วน สร้างภาคีเครือข่าย ระดมทรัพยากรให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ จันทมร สีหาบุญลี (2566)

กล่าวถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน ว่าการแก้ปัญหาความยากจนของประเทศภายใต้บริบทที่แตกต่างกันในเรื่องของการส่งเสริมระบบการศึกษาที่เท่าเทียม เสมอภาคและทั่วถึงเป็นหลักการสำคัญที่สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้โดยต้องคำนึงถึงสภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับพื้นที่และระดับสากล การแก้ไขปัญหาความยากจนจำเป็นจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในทุกระดับตั้งแต่ส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น และประชาชน ในขณะที่คนยากจนจะต้องเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบและดำรงตนอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายและศีลธรรมอันดี เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นในระดับที่หลุดพ้นจากความยากจน ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ต้องทำงานเชิงบูรณาการร่วมกัน

การแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับหน่วยงาน สถาบันทางการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการดำเนินการ ดังที่ หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) (2566) เป็นหน่วยที่สำคัญในประเด็นการแก้ไขปัญหาความยากจน ได้ให้ความหมายของความยากจนกับมิติที่มีหลากหลาย โดยใช้แนวคิดระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) ที่พิจารณาความยากจนจากสินทรัพย์ทุน 5 ด้านคือ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางกายภาพ ทุนทางธรรมชาติ และทุนการเงิน ถูกนำมาใช้เป็นกรอบคิดหลักในโครงการวิจัย เพื่อปรับปรุงและพัฒนาความเข้าใจการดำรงชีพของคนจน จากเดิมการพัฒนามักจะมองข้ามหรือไม่ให้ความสำคัญกับศักยภาพ หรือทุนที่มีอยู่ภายในของคนจน และมองว่าคนจนเป็นเพียงผู้รอรับความช่วยเหลือจากรัฐ จากแนวทางดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาความยากจนในบทบาทของสถาบันการศึกษามีการวิเคราะห์และใช้มุมมองที่ครอบคลุมในการแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งในประเด็นดังกล่าวถือว่ามีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ต้องพิจารณาบริบทของพื้นที่ที่ส่งผลต่อความยากจน รวมถึงการเชื่อมโยงทุนในด้านต่าง ๆ ของคนยากจนให้ชัดเจน เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของข้อมูลที่เกี่ยวข้อง แนวทางดังกล่าวนอกเหนือจากการให้ความสำคัญกับการทำงานเชิงบูรณาการได้มีแนวทางเพิ่มเติมในการวิเคราะห์บริบทของชุมชนเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยอีกประการหนึ่ง ซึ่งการวิเคราะห์ชุมชนที่ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ถือว่าเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ ดังที่ วิชชุดา วงศ์พานิชย์ (2565) ที่ทำการศึกษาเรื่อง การถ่ายทอดกระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านหนองแค ตำบลหนองแค อำเภอราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีขั้นตอนแรกเป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ การศึกษาสภาพปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ เป็นการจัดเวทีระดมความคิดกับผู้นำท้องถิ่น มีการวิเคราะห์ปัจจัยภายในภายนอกเพื่อเข้าใจบริบทของพื้นที่อย่างชัดเจน

จากที่มาและความสำคัญ รวมถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนดังกล่าว นำไปสู่การสร้างแนวทางแก้ไขปัญหา เช่นเดียวกับในพื้นที่จังหวัดลำปาง ในช่วงปี พ.ศ. 2566 ได้เสนอขอทุนโครงการวิจัยจากแหล่งทุนหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) มีการดำเนินโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาโมเดลแก้จน (Operating Model) เพื่อพัฒนาอาชีพ รายได้และการเข้าถึงโอกาสการยกระดับฐานะ

ทางสังคม อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปางการดำเนินโครงการได้มีจุดเริ่มต้นจากการวิเคราะห์พื้นที่ในการนำร่องตำบลเป้าหมาย มีการสอบทานรายชื่อกลุ่มเป้าหมาย ในปี พ.ศ. 2566 เพื่อทราบสถานะของข้อมูลกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ข้อมูลครัวเรือน การเปลี่ยนแปลงของข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย และเพื่อคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่มีความเหมาะสมในการดำเนินการโมเดลแก้จน (Operating Model) โดยมีเป้าหมายการดำเนินการที่ 70 ครัวเรือนใน 3 ตำบลเป้าหมายในเขตพื้นที่อำเภอเมือง ได้แก่ ตำบลบ่อแฮ้ว ตำบลพิชัย และตำบลบ้านเสด็จ จากกระบวนการดังกล่าว มีจำนวนกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโมเดลแก้จน (Operating Model) รายตำบลดังนี้ ตำบลบ่อแฮ้ว มีกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมจำนวน 38 ครัวเรือน แบ่งออกเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การปลูกมันสำปะหลังที่ให้ผลผลิตสูง การเลี้ยงหอยเชอรี่สีทอง การทำปุ๋ยหมักกระถิน และการปลูกผักสลัดไฮโดรโปนิกส์อินทรีย์ ตำบลพิชัย มีกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมจำนวน 17 ครัวเรือน แบ่งออกเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การเลี้ยงหอยเชอรี่สีทอง การเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง การทำดอกไม้ประดิษฐ์ และการเลี้ยงจิ้งหรีด พื้นที่ตำบลบ้านเสด็จ มีกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วม จำนวน 39 ครัวเรือน แบ่งออกเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การปลูกสับปะรดแบบประณีต การเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง การเลี้ยงกบ เลี้ยงจิ้งหรีด และไพหญ้าคา ทั้งนี้การออกแบบ “โมเดลแก้จน” (Operating Model) ดังที่กล่าวถึงข้างต้นในแต่ละตำบลนั้น มาจากการวิเคราะห์บริบทของพื้นที่ และวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ของกิจกรรมการทำงาน เพื่อให้สามารถนำไปสู่การปรับใช้กิจกรรมได้อย่างเหมาะสม และพัฒนายกระดับกลุ่มเป้าหมายอย่างยั่งยืน (วิศท์ เศรษฐกร, 2568 และคณะ) จากการดำเนินงานดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนของสถาบันทางการศึกษา ที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลบริบทของพื้นที่เป้าหมาย การค้นหาสอบทานครัวเรือนเป้าหมายในพื้นที่ รวมถึงสิ่งที่สำคัญได้แก่ การทำงานเชิงบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กลุ่มภาคีเครือข่าย ทางผู้วิจัยได้ให้ความสนใจในการศึกษาพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง บนพื้นฐานคำถามการวิจัยที่ว่า “การดำเนินโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างไร ที่จะทำให้ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายสามารถสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) ของตนเองได้” ซึ่งการสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) เป็นการนำองค์ความรู้ นวัตกรรม เทคโนโลยี ต่าง ๆ มาปรับใช้กับครัวเรือนเป้าหมายอย่างเหมาะสมให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเปลี่ยนแปลงเลื่อนฐานะทางสังคม มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นการถอดบทเรียนการทำงานสร้างโมเดลเชิงกระบวนการการทำงานเพื่อนำไปปรับใช้ในโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาโมเดลแก้จน (Operating Model) เพื่อพัฒนาอาชีพ รายได้และการเข้าถึงโอกาสการยกระดับฐานะทางสังคม อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) มีเกณฑ์ในการคัดเลือกจากกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการ ได้แก่ นักวิจัยในโครงการจำนวน 6 คน และผู้ที่เกี่ยวข้อง/ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการการพัฒนาโมเดลแก้จน (Operating Model) เพื่อพัฒนาอาชีพ รายได้และการเข้าถึงโอกาสการยกระดับฐานะทางสังคม อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง จำนวน 15 คน โดยแบ่งเป็นพื้นที่ของการส่งเสริมโมเดลแก้จน (Operating Model) ในพื้นที่ตำบลบ่อแฮ้ว ตำบลพิชัย และตำบลบ้านเสด็จ จำนวนตำบลละ 5 คน ใช้เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (In-depth Interview) นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมด้วยเครื่องมือเชิงคุณภาพมาจำแนกกลุ่มข้อมูล เพื่อนำไปวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลตามวัตถุประสงค์ด้วยการอธิบายเชิงพรรณนา และการสร้างแบบจำลองประกอบการอธิบาย ตรวจสอบความถูกต้องเพียงพอและความเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation)

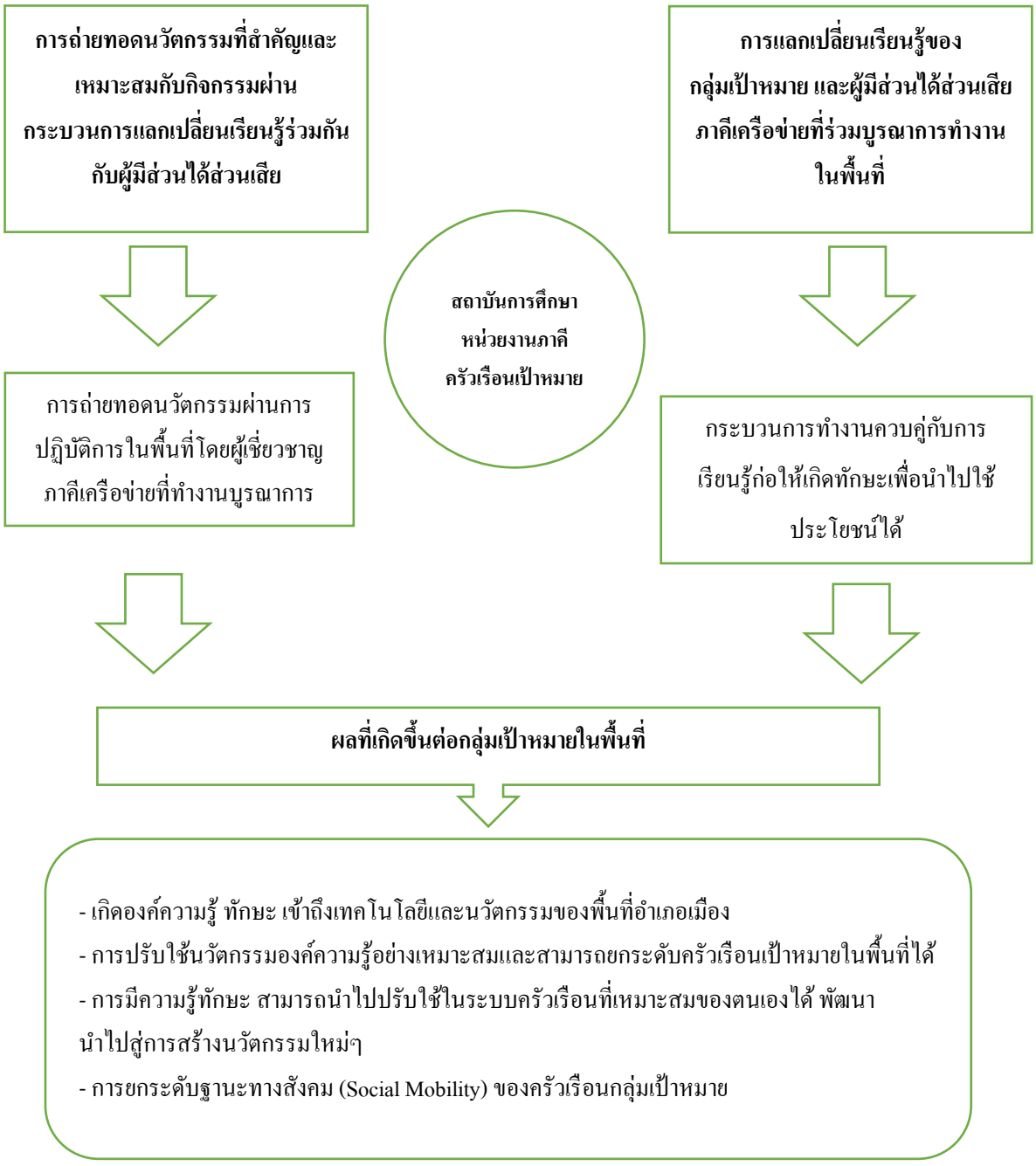
ผลการวิจัย

การพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

ในเบื้องต้นเป็นการอธิบายการพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง กล่าวคือ เป็นแนวทางการดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ เพื่อให้ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายสามารถยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) ของตนเองได้ ซึ่งในภาพรวมของการดำเนินโครงการนั้น เป็นการทำงานเชิงบูรณาการของสถาบันการศึกษาที่ผู้รับผิดชอบโครงการ ทำงานร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภาคีเครือข่ายในพื้นที่การพัฒนาโมเดลดังกล่าว จึงเป็นการถอดบทเรียนกระบวนการทำงานที่สร้างประสิทธิภาพในการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) โดยการใช้องค์ความรู้ ทักษะ เข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรม ที่มาจากการศึกษาวิจัยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานที่ข้อง ภาคีเครือข่าย นำไปสู่การปรับใช้ของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย

จากผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจนของพื้นที่ตำบลเป้าหมาย ที่มีความหลากหลายของการใช้นวัตกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ สามารถส่งผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในมิติภาพรวม รวมถึงการยกระดับครัวเรือนยากจน ให้มีทักษะเพิ่มขึ้น อาทิ จากในการบริหารแปลงแบบแปลงรวม ของตำบลบ่อแฮ้ว ที่ต้องทำงานร่วมกันกับหลายครัวเรือน และที่สำคัญ นวัตกรรมต่าง ๆ ที่ใช้ใน

การผลิต ถือว่าเป็นทักษะที่สำคัญในการต่อยอด และสร้างความมั่นคงให้กับกิจกรรมที่ดำเนินการของกลุ่มเป้าหมาย หรือการเพิ่มทักษะในการปลูกสับปะรดแบบประณีตที่ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวทางการผลิตสับประรดให้มีมูลค่าของผลสดมากขึ้น ทั้งนี้การพัฒนาและยกระดับครัวเรือนยากจนให้เกิดองค์ความรู้ ทักษะ เข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรม สามารถอธิบายการดำเนินการ ดังภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 การพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

จากการถอดบทเรียนพบว่า การพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง หัวใจสำคัญมาจากครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย ที่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนครัวเรือนตัวเองให้มีความพร้อม และทำงานควบคู่กันกับโครงการ ร่วมกันกับสถาบันทางการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และร่วมกันกับภาคีเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังกล่าวจะส่งผลให้การส่งเสริมกิจกรรมมีความเหมาะสมกับครัวเรือนเป้าหมาย และสามารถสร้างองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ในระดับพื้นที่ ทั้งสถาบันการศึกษาได้มีองค์ความรู้ใหม่ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภาคีเครือข่ายสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลการทำงานไปวางแผนพัฒนาโครงการที่ต้องดำเนินดการกับชุมชนได้ ในส่วนนี้ได้อธิบายการพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ได้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การถ่ายทอดนวัตกรรมที่สำคัญและเหมาะสมกับกิจกรรมผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งจากการดำเนินโครงการการพัฒนาโมเดลแก้จน (Operating Model) เพื่อพัฒนาอาชีพ รายได้ และการเข้าถึงโอกาสการยกระดับฐานะทางสังคม อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ได้มีการถ่ายทอดนวัตกรรมผ่านการปฏิบัติการในพื้นที่โดยผู้เชี่ยวชาญ ภาคีเครือข่ายที่ทำงานบูรณาการร่วมกัน อาทิ พื้นที่ตำบลบ้านเสด็จได้มีการใช้แนวทางการปลูกสับปะรดแบบประณีตเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพสูง การถ่ายทอดนวัตกรรมดังกล่าวดำเนินการโดยการสาธิตวิธีการ การเรียนรู้จากการปฏิบัติในพื้นที่ เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ให้กับกลุ่มเป้าหมาย และสามารถให้กลุ่มเป้าหมายเรียนรู้พัฒนาตนเองผ่านการปฏิบัติงานจริง ในพื้นที่ของตำบลพิชัย ที่ดำเนินกิจกรรมการเลี้ยงหอยเชอรี่สีทองที่มีหลักการคิดกิจกรรมแบบผสมผสานจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของทีมวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางร่วมกับภาคีเอกชนที่เกี่ยวข้องในการใช้เทคนิคการเลี้ยงในพื้นที่แคบ และการจัดหาตลาดรองรับผลผลิตที่จะเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นแนวทางการดำเนินงานแรก จึงเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม รวมถึงวิเคราะห์พิจารณาร่วมกันกับประชาชนในพื้นที่ เพื่อทราบบริบทเกิดความเหมาะสมในการส่งเสริมกิจกรรมให้ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย เพราะฉะนั้นในกลุ่มของสถาบันทางการศึกษาที่มีนวัตกรรมองค์ความรู้ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภาคีเครือข่ายมีประสบการณ์องค์ความรู้ การแลกเปลี่ยนข้อมูลถกแถลงกระบวนการเรียนรู้ให้ตกผลึกสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับครัวเรือนเป้าหมายจึงเป็นแนวทางที่สำคัญประการที่หนึ่ง

ประการที่สอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภาคีเครือข่ายที่ร่วมบูรณาการทำงานในพื้นที่ เป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อการเกิดทักษะ องค์ความรู้ นวัตกรรมต่าง ๆ ที่สนับสนุนกิจกรรมการทำงานของกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากกระบวนการทำงานควบคู่กับการเรียนรู้ก่อให้เกิดทักษะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้ อาทิ พื้นที่ตำบลบ่อแฮ้ว ได้สร้างนวัตกรรมทางการบริหารจัดการโดยการทำงานร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมายแบบรวมกลุ่ม กล่าวคือ การเลี้ยงหอยเชอรี่สีทอง และการปลูกมันสำปะหลัง กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้และสร้างแนวทางการทำงานแบบรวมกลุ่มที่มีส่วนช่วยให้การทำงาน

ประสบความความสำเร็จ สามารถกระตุ้นการทำกิจกรรมของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถแก้ไขปัญหาร่วมกันได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ เป็นต้น การเรียนรู้ร่วมกันกับครัวเรือนเป้าหมายจึงเป็นการกระตุ้นให้ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายมีความตื่นตัวในการทำกิจกรรม กระตุ้นการคิดสร้างสรรค์การออกแบบการทำกิจกรรมด้วยตนเอง สามารถเลือกใช้นวัตกรรม องค์ความรู้ เทคโนโลยีต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยมีสถาบันทางการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภาคีเครือข่ายเป็นผู้คอยสนับสนุนและให้คำปรึกษา ในกระบวนการนี้จึงเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายให้ออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมของตนเอง และเป็นการสร้างพลังของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายให้มีความเข้มแข็ง ไม่เป็นเพียงผู้รับ ที่รอการช่วยเหลือ แต่ยังสามารถบริหารจัดการกิจกรรมของตนเองได้

จากการพัฒนาและยกระดับครัวเรือนยากจนให้เกิดองค์ความรู้ ทักษะ เข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมของพื้นที่อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ผลที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มเป้าหมาย พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการส่งเสริมในทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ่อแฮ้ว ตำบลพิชัย และตำบลบ้านเสด็จ เกิดองค์ความรู้ ทักษะ เข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมของพื้นที่อำเภอเมือง ทั้งนี้เนื่องจากการทำงานเป็นการทำงานเชิงบูรณาการจากภาคีเครือข่ายที่มีความหลากหลาย โดยการดำเนินการของทีมวิจัยในการวิเคราะห์บริบทของพื้นที่ร่วมกันกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ตำบลเป้าหมาย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำในท้องที่ คณะกรรมการขับเคลื่อนของอำเภอเมืองลำปาง เครือข่ายของโครงการวิจัยที่ดำเนินการร่วมกัน ส่งผลให้เกิดการปรับใช้นวัตกรรมที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ ครอบคลุมความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งการปรับใช้นวัตกรรมองค์ความรู้อย่างเหมาะสมและสามารถยกระดับครัวเรือนเป้าหมายในพื้นที่ได้นั้น มาจากองค์ความรู้จากนักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญในการศึกษาวิจัยนวัตกรรมต่าง ๆ และภาคีเครือข่ายที่มีองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องนำมาปรับใช้ร่วมกันอย่างเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เกิดการเรียนรู้พัฒนาโดยประชาชนในพื้นที่นำไปปรับใช้อย่างหลากหลาย รวมไปถึงประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ การได้นวัตกรรมทางสังคมใหม่ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทำงาน อาทิ การบริหารแปลงแบบแปลงรวม เป็นการรวมกลุ่มของครัวเรือนยากจนให้สามารถทำความเข้าใจกับวิธีคิดใหม่ การรวมกลุ่มโดยใช้ต้นทุนทางสังคม อาทิ การรวมกลุ่มของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ตำบลบ่อแฮ้ว ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันทำแปลงผัก การเลี้ยงหอยเชอรี่สีทอง ที่ช่วยให้การดูแลการแก้ไขปัญหาสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นระบบการทำงานที่ส่งเสริมการเกิดรายได้ ในภาพรวมของการพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง นั้นจึงเป็นการพัฒนาตั้งแต่ระบบกลไกในการผลักดันทำงานร่วมกันเชิงบูรณาการ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ ทักษะ เข้าถึงเทคโนโลยีที่มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในนวัตกรรมองค์ความรู้ที่มาจากสถาบันทางการศึกษาผ่านการวิจัย และนวัตกรรมองค์ความรู้ที่มาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่ สร้างความเชื่อมโยงสอดคล้องการปรับใช้ให้เหมาะสมกับครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย ผลการดำเนินงานในพื้นที่ในภาพรวม พบว่า พื้นที่เป้าหมายมีการนำไปปรับใช้นวัตกรรมต่างๆ ตามความเหมาะสมในบริบทที่หลากหลาย

ตามขนาดของพื้นที่ ทรัพยากรบุคคลที่ต้องบริหารจัดการดูแล รวมถึงต้นทุนของครัวเรือนตามความเหมาะสม

ในประเด็นผลการศึกษาที่สำคัญตามวัตถุประสงค์ ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาครัวเรือนเป้าหมายให้เกิดองค์ความรู้ ทักษะ เข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรม ส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) กล่าวคือ ครัวเรือนเป้าหมายในพื้นที่มีการยกระดับฐานะทางสังคม โดยเป็นผู้ที่สามารถส่งต่อเทคโนโลยี องค์ความรู้การดำเนินกิจกรรมในระดับครัวเรือนได้ อาทิ ในพื้นที่ของตำบลบ่อแฮ้ว พบว่าการดำเนินกิจกรรมจะเป็นการรวมกลุ่มกันทำจากครัวเรือนต่าง ๆ โดยมีแปลงรวมพื้นที่กลางเป็นพื้นที่สำคัญในการทำงาน ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พึ่งพาอาศัยกัน ในบางครัวเรือนนั้น อาจจะประสบปัญหาที่ไม่เข้าใจการเลี้ยงหอยเชอรี่สีทอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้เข้าใจในกระบวนการทำงานมากขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงจาก “ผู้รับ เป็นผู้ให้” สามารถส่งเสริมครัวเรือนตนเอง ให้มีหน้าที่ทางสังคมใหม่ เป็นผู้รู้ในระดับชุมชน สามารถส่งต่อถ่ายทอดกับผู้อื่นได้ เช่นเดียวกันกับพื้นที่ของตำบลบ้านเสด็จ ที่มีการส่งเสริมนวัตกรรมไพหญ้าคา และส่งเสริมให้มีการตลาด มีผู้รับซื้อมารับซื้อผลผลิตจากกลุ่มเป้าหมาย การสะสมประสบการณ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การได้รับความรู้ใหม่ ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่ดำเนินกิจกรรมไพหญ้าคานั้นสามารถสร้างบทบาทให้กับตนเองเป็นผู้ถ่ายทอดให้ความรู้ ยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) เป็นผู้นำทางความรู้เสริมสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) จากการดำเนินโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการเป็นผู้นำทางความรู้ที่สามารถถ่ายทอดเทคโนโลยี องค์ความรู้ ให้กับชุมชนได้จากเดิมที่เป็นผู้ที่รับ ไม่มีบทบาทหน้าที่ทางสังคมเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อชุมชนในด้านการพัฒนาพื้นที่

ในส่วนของการพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ในกิจกรรม และนวัตกรรม องค์ความรู้ เทคโนโลยีต่าง ๆ สามารถอธิบายได้ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การพัฒนาและยกระดับครัวเรือนยากจนให้เกิดองค์ความรู้ ทักษะ เข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมของพื้นที่อำเภอเมือง

กิจกรรม	จำนวน กลุ่มเป้าหมาย	เทคนิค/ นวัตกรรมที่ใช้	ทักษะที่กลุ่มเป้าหมายเพิ่มขึ้น
กิจกรรมการปลูกมันสำปะหลังอินทรีย์ ผลผลิตสูงต้นทุนต่ำ	8	- เทคนิคการทำน้ำสูตรเร่งรากมันสำปะหลัง - เทคนิคการปลูกห่างร่องกว้าง - เทคนิคการทำระบบน้ำหยดและให้ปุ๋ยน้ำหมักกระถิน - เทคนิคการปรับปรุงดินด้วยฮิวมัสและมูลไก่	- ทักษะการทำน้ำยาเร่งรากสูตรอินทรีย์ - ทักษะการทำระบบน้ำหยดและให้ปุ๋ยน้ำหมักกระถิน - ทักษะการปลูกมันสำปะหลังทั้งระบบ
กิจกรรมการเลี้ยงหอยเชอรี่สีทอง	46	- เทคนิคการเลี้ยงหอยสีทองทั้งระบบ เช่นการเตรียมน้ำ การเตรียมบ่อ การเลี้ยง การขยายพันธุ์ - การบำบัดน้ำเบื้องต้น	ทักษะเทคนิคการเลี้ยงหอยสีทองทั้งระบบ เช่นการเตรียมน้ำ การเตรียมบ่อ การเลี้ยง การขยายพันธุ์ การบำบัดน้ำเบื้องต้น
กิจกรรมการปลูกผักไฮโดรโปนิกส์	23	- นวัตกรรมการเตรียมปุ๋ยไฮโดรโปนิกส์แบบอินทรีย์เทคนิคการตรวจคุณภาพน้ำ และปุ๋ยเทคนิคการตรวจสารไนเตรตตกค้างในผัก	- ทักษะนวัตกรรมการเตรียมปุ๋ยไฮโดรโปนิกส์แบบอินทรีย์ การตรวจคุณภาพน้ำ และปุ๋ย - การตรวจสารไนเตรตตกค้างในผัก
กิจกรรมการปลูกผักแปลงดินด้วยปุ๋ยน้ำหมัก	15	- เทคนิคการตรวจสารไนเตรตตกค้างในผัก - เทคนิคการตรวจสารธาตุอาหารในดินและกรด ด่างในดินด้วยดอกอัญชัน	- ทักษะการตรวจสารไนเตรตตกค้างในผัก

กิจกรรม	จำนวน กลุ่มเป้าหมาย	เทคนิค/ นวัตกรรมที่ใช้	ทักษะที่กลุ่มเป้าหมายเพิ่มขึ้น
			- เทคนิคการตรวจสารธาตุอาหารในดิน และกรด ด่างในดินด้วยดอกอัญชัน
กิจกรรมการทำปุ๋ยน้ำหมักจากกระถิน	38	- นวัตกรรมการทำปุ๋ยน้ำหมักกระถินคุณภาพสูง - เทคนิคการตรวจธาตุอาหารในปุ๋ยน้ำ	- ทักษะการทำปุ๋ยน้ำหมักกระถินคุณภาพสูง - การตรวจธาตุอาหารในปุ๋ยน้ำ
การปลูกสับปะรดเพื่อรับประทานผลสด	7	- การใช้เทคโนโลยีการปรับปรุงดินให้เหมาะสมกับการปลูกสับปะรด/การจัดการน้ำและธาตุอาหารที่เหมาะสม - การใช้เทคโนโลยีการคลุมแปลงสับปะรด (การปลูกแบบประณีต) - การใช้เทคโนโลยีการบำรุงผลสับปะรด (ขยายใหญ่ และรสชาติ)	- การปรับปรุงดินให้เหมาะสมกับการปลูกสับปะรด/การจัดการน้ำและธาตุอาหารที่เหมาะสม - การปลูกสับปะรดโดยใช้เทคโนโลยีการคลุมแปลงสับปะรด (การปลูกแบบประณีต) - การบำรุงผลสับปะรด (ขยายใหญ่และรสชาติ)
การไพหญ้าคา	7	- การทำไพหญ้าคา	- การทำไพหญ้าคา
การเลี้ยงไก่พื้นเมือง	23	- การใช้แหนแดงเพื่อลดต้นทุนด้านอาหาร	- การเลี้ยงแหนแดงเพื่อลดต้นทุนด้านอาหาร

กิจกรรม	จำนวน กลุ่มเป้าหมาย	เทคนิค/ นวัตกรรมที่ใช้	ทักษะที่กลุ่มเป้าหมายเพิ่มขึ้น
			- การเลี้ยงไก่พื้นเมือง
การเลี้ยงกบ	3	- การเลี้ยงกบในกระชังแบบใช้น้ำน้อย	- การเลี้ยงกบในกระชัง
การเลี้ยงจิ้งหรีด	5	- เทคนิคการให้น้ำจิ้งหรีด และอาหารทางเลือกของจิ้งหรีด เช่น ต้นกล้วย - เทคนิคการเพาะพันธุ์จิ้งหรีด (เก็บไข่จิ้งหรีด)	- การเลี้ยงจิ้งหรีดแบบครบวงจร (ขยายพันธุ์จิ้งหรีดเพื่อการเลี้ยงในรอบต่อไปด้วยตัวเอง)
การทำดอกไม้ประดิษฐ์	4	- เทคนิคการพัฒนาวัสดุในส่วนของเกสรดอกไม้ที่สามารถใช้วัสดุทดแทนในการประดิษฐ์ - เทคนิคการสร้างมูลค่าด้วยการปรับรูปแบบใหม่ๆที่มีความหลากหลายของผลิตภัณฑ์	- ทักษะการประดิษฐ์ดอกไม้ที่หลากหลายรูปแบบและครบกระบวนการทั้งการเข้าช่อดอกไม้ ทำเกสรดอกไม้ การปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อความหลากหลาย

ในส่วนของการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) จะสามารถแสดงผลการดำเนินงานที่ชัดเจนใน โมเดลแก้จน (OM) หลัก การปลูกมันสำปะหลัง ของตำบลบ่อแฮ้ว กล่าวคือ กลุ่มเป้าหมาย มีการยกระดับสถานะ ทางอาชีพของตนเองในการผลิต จากผู้ผลิต ตามกลไกตลาดหรือเป็นผู้ที่อยู่ในการดำเนินงานส่วนใดส่วนหนึ่งทางการเกษตร เปลี่ยนแปลงยกสถานะตนเองเป็นผู้ประกอบการที่ควบคุมปัจจัยในการผลิต และได้ประโยชน์จากการผลิตอย่างครบถ้วน รวมถึงการยกระดับสถานะทางสังคมให้กับแกนนำกลุ่มเป้าหมายที่มีความรู้ความสามารถจากการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการปลูกมันสำปะหลังให้สามารถเป็นตัวแทนในการขับเคลื่อนการปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่ตำบลบ่อแฮ้ว ซึ่งจากการดำเนินงานในช่วงปี พ.ศ. 2566 พบว่า การถ่ายทอดนวัตกรรมดังกล่าวจากแกนนำกลุ่มเป้าหมาย สามารถขยายพื้นที่การปลูกมันสำปะหลังของกลุ่มเป้าหมาย เพิ่มเติม 7 ไร่

ในการพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ทั้ง 3 พื้นที่พบว่า การใช้นวัตกรรม องค์ความรู้ เทคโนโลยี ที่มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นั้น เมื่อมาถึงกระบวนการปรับใช้ให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่นั้น จะต้องคำนึงถึงบริบทของครัวเรือนเป้าหมายว่ามีลักษณะอย่างไร มีพื้นฐานด้านกายภาพอย่างไร เพื่อให้สามารถดำเนินการส่งเสริมกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายจึงเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากการส่งเสริมองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม ต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของกิจกรรมที่ดำเนินการ โดยในแต่ละกิจกรรมนั้นจะมีลักษณะที่แตกต่างกันในเชิงการใช้พื้นที่ ความซับซ้อนของนวัตกรรมที่ต้องใช้ เพื่อให้ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายสามารถเรียนรู้ ปฏิบัติได้ตามความสามารถของตนเอง

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโมเดลการยกระดับครัวเรือนยากจนสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง รูปแบบของโมเดลมีกระบวนการที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ การถ่ายทอดนวัตกรรมที่สำคัญและเหมาะสมกับกิจกรรมผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นการทำงานเชิงบูรณาการที่ประสานความร่วมมือสร้างองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ ทั้งจากนักวิจัยที่มีองค์ความรู้หลากหลายนำมาปรับใช้ และจากภาคีเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผ่านคณะกรรมการขับเคลื่อนการขจัดความยากจนเชิงบูรณาการ โดยใช้ต้นทุน ศักยภาพ เทคโนโลยี นวัตกรรมที่เหมาะสมในพื้นที่เป็นฐานในการพัฒนาในพื้นที่อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ประการที่สอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภาคีเครือข่ายที่ร่วมบูรณาการทำงานในพื้นที่ เป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อการเกิดทักษะองค์ความรู้ นวัตกรรมต่าง ๆ ที่สนับสนุนกิจกรรมการทำงานของกลุ่มเป้าหมาย โดยส่วนสำคัญที่นำไปสู่การ

ยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายคือการพัฒนาร่วมกันตั้งแต่เริ่มแรกของกลุ่มเป้าหมายอย่างมีส่วนร่วม ทั้งการวางแผน การปฏิบัติการ การเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นทำให้เกิดองค์ความรู้ ทักษะ เข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมของพื้นที่อำเภอเมือง การปรับใช้นวัตกรรมองค์ความรู้อย่างเหมาะสมและสามารถยกระดับครัวเรือนเป้าหมายในพื้นที่ได้ และการสร้างนวัตกรรมทางสังคมใหม่

จากกระบวนการพัฒนาที่ดำเนินการนั้น ส่งผลให้ครัวเรือนเป้าหมายยกระดับครัวเรือนยากจน สร้างโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) ซึ่งเกิดขึ้นจากครัวเรือนเป้าหมายเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เกิดทักษะจากการทำงาน สามารถแก้ไขปัญหาได้ พัฒนาตนเองให้สร้างองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้ เปลี่ยนแปลงตนเองจากการเป็นผู้รับเป็นผู้ให้ ยกระดับฐานะทางสังคมเป็นผู้ที่ให้ความรู้ ถ่ายทอดนวัตกรรมการทำกิจกรรม ขยายผลต่อคนในชุมชนต่อไป

ในส่วนของการอภิปรายผล จากผลการศึกษาพบว่า การดำเนินการโมเดลแก้จน (Operating Model) ของพื้นที่อำเภอเมือง ได้ใช้กลไกความร่วมมือการทำงานในระดับอำเภอเมือง และกลไกความร่วมมือระดับจังหวัด ผ่านคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการฯ ทั้งนี้จากการดำเนินงาน พบว่า กลไกที่มีความสำคัญเพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนในระดับต่าง ๆ เป็นผลมาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการ กล่าวคือ การดำเนินโครงการมีการจัดตั้งคณะกรรมการ ได้แก่ การจัดตั้งคณะทำงานระดับอำเภอ คณะกรรมการขับเคลื่อนการขจัดความยากจนเชิงบูรณาการ โดยใช้ต้นทุน ศักยภาพ เทคโนโลยีนวัตกรรมที่เหมาะสมในพื้นที่เป็นฐานในการพัฒนา พื้นที่อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ที่มีองค์ประกอบของหน่วยงานระดับอำเภอ ตัวแทนผู้นำ ตัวแทนกลุ่ม ในพื้นที่นำร่อง เพื่อขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ฉลาด จันทรสมบัติ และคณะ (2555) ได้พบว่า รูปแบบกลไกความร่วมมือในการพัฒนาแก้ปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ ที่เหมาะสม กับท้องถิ่น สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับชุมชน ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด โดยมีการพัฒนาฐานข้อมูลจากฐานชุมชน สู่การกำหนดเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาในระดับต่าง ๆ มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้จัดการความรู้ชุมชน สู่การแก้ปัญหาคามยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีภาคีส่งเสริม สนับสนุน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ตามความต้องการของชุมชนช่วยวางแผน การปฏิบัติการ การสรุปผล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีการกำหนดตัวชี้วัดด้านการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคมและสุขภาวะจากข้อตกลง และความเห็นชอบในการดำเนินโครงการจากผู้เข้าร่วมโครงการ จากข้อมูลดังกล่าวแสดงถึงรูปแบบที่เหมาะสมคือการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกัน

ในประเด็นเรื่องการส่งเสริมโมเดลแก้จน (Operating Model) ในพื้นที่กระบวนการที่มีความสอดคล้องและเห็นผลในการพัฒนาได้แก่การส่งเสริมการเกษตร การส่งเสริมปศุสัตว์ ด้วนนวัตกรรมต่าง ๆ อาทิ การเลี้ยงหอยเชอรี่สีทอง การปลูกมันสำปะหลัง การปลูกสับปะรดแบบประณีต เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ Khurshed Alam (2017) ได้ศึกษาวิจัย ในหัวข้อเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการลดความยากจน (Poverty Reduction Through Enabling Factors) พบว่า ปัจจัยที่โดดเด่นสำหรับประเทศบังคลาเทศ ได้แก่

การพัฒนาการเกษตรกรรมและการสนับสนุนค่าครองชีพ การใช้ประโยชน์จากที่ดินและแรงงานสามารถนำมาซึ่งการปรับเปลี่ยนเศรษฐกิจในชนบทของประเทศบังคลาเทศ ซึ่งมีความจำเป็นในการลดความยากจน นอกจากนั้นยังพบว่า ปัจเจกบุคคลที่สามารถเอาชนะความยากจนได้ส่วนใหญ่เกิดจากความพยายามของตนเองโดยจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมจากรัฐบาลด้วย ดังนั้น ภาครัฐจึงจำเป็นต้องแสดงบทบาทเป็นผู้สนับสนุน มากกว่าทำตนเป็นเครื่องมือในการลดปัญหาความยากจนเสียเอง

จากผลการศึกษาพบว่า หัวใจสำคัญของการแก้ไขปัญหาความยากจนโดยใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม บนฐานการบูรณาการกับภาคี เครือข่าย พื้นที่อำเภอเมืองลำปาง คือการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกลุ่มภาคีเครือข่ายภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งจะต้องสร้างแนวทางการทำงานร่วมกัน ต้องการทัศนคติ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเข้าใจและยอมรับ และสร้างบันไดก้าวขึ้นขั้นสูงสุดของความร่วมมือกันในเชิงนโยบาย การจะได้มาซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวจึงเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญในการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกันว่าจะมีความต่อเนื่อง หรือประสบความสำเร็จหรือไม่ ดังที่ วรายุทธ โดยพิลา และคณะ (2566) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการบริหารภาครัฐเพื่อแก้ปัญหาความยากจน พบว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนที่สำคัญคือการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และบทบาทภารกิจจากที่เน้นบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ทั้งหน่วยงานส่วนกลางและระดับท้องถิ่นมาสู่การเพิ่มบทบาทของภาคประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะเป็นส่วนสำคัญที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้สะท้อนสภาพปัญหาในท้องถิ่นของตน ซึ่งจะช่วยให้โครงการและกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ภาครัฐดำเนินการ มีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และเข้าถึงคนจนมาก จากการอภิปรายผลดังกล่าวนั้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการทำงานเชิงบูรณาการที่จำเป็นต้องสร้างค่านิยมร่วมกัน ซึ่งในช่วงระยะแรกของการทำงานเชิงบูรณาการนั้นจะไม่สามารถมองข้ามประเด็นดังกล่าวไปได้เลย รวมถึงบทบาทที่เกี่ยวข้องกับรัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทหลักในการเข้าไปช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความยากจนยังเป็นเรื่องที่จำเป็น ดังที่ วิบูลย์ รัตนาภรณ์วงศ์ และคณะ (2563) ยังคงมีความเห็นว่าภาครัฐและท้องถิ่นควรมีโครงการเข้าไปแก้ปัญหาต่าง ๆ ทั้งในส่วนการสนับสนุนบุคคลและครอบครัว การพัฒนาชุมชน ตลอดจนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

การยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) ของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย พบว่า ผลที่เกิดขึ้นสำคัญคือการเปลี่ยนแปลงสถานะของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายจากการเป็นผู้รับ เป็นผู้ให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เกิดขึ้นในกรณีศึกษาครั้งนี้ ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายมีการยกระดับฐานะทางสังคมเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้การทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน อันเนื่องมาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภาคีเครือข่าย พัฒนาตนเองจนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ จากผลการศึกษาดังกล่าว เมื่อพิจารณาเรื่องการเลื่อนชั้นทางสังคม (Social Mobility) คือ การเลื่อนลำดับที่เป็นกระบวนการเคลื่อนย้ายตำแหน่งทางสังคมของปัจเจกบุคคล เพื่อเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาท

ทางสังคมจากช่วงชั้นทางสังคมหนึ่งไปยังอีกช่วงชั้นหนึ่ง โดยอาจเปลี่ยนในระดับ เดียวกันหรือต่างระดับกันก็ได้ และอาจทั้งเลื่อนชั้นสูงขึ้นหรือต่ำลง (Schaefer, 2003; Giddens, Duneier and Appelbaum, 2005; Marger, 2005; Turner, 2006, อ้างถึงใน ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์, ดุษฎี อายุวัฒน์, อรนัดดา ชิณศรี, 2558) พบว่าการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทต่อชุมชนในระดับเดียวกันแต่เป็นบทบาทที่ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ของตนเองมากขึ้น สร้างความเป็นตัวตนของตนเองในสังคม ส่งผลต่อความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย

ในประเด็นสุดท้ายที่สำคัญในข้อค้นพบเพื่อจะนำไปสู่การอภิปรายผลคือ แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน เมื่อพิจารณาผลการศึกษาในครั้งนี้จะพบว่า การทำงานร่วมกันเชิงบูรณาการจะต้องให้ความสำคัญทั้งภาคีเครือข่ายที่เป็นหน่วยในการปฏิบัติงาน ที่ผนวกกำลังกันทั้งในภาครัฐ และภาคเอกชน ภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคม เป็นส่วนสำคัญร่วมกันแก้ปัญหาในศักยภาพ องค์ความรู้ เทคโนโลยีที่ตนเองมี มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยมุ่งเน้นบริบทพื้นที่เป็นสำคัญ ให้ความสนใจกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นตัวแสดงหลักที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน วิเคราะห์ ปฏิบัติงาน เพื่อให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับตนเองมากที่สุด เพราะฉะนั้นนวัตกรรม องค์ความรู้ เทคโนโลยี ที่มีอยู่ในฐานข้อมูล งานวิจัย จะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อเมื่อมีการนำมาปรับใช้ให้เกิดผลในพื้นที่เชิงรูปธรรม ดังที่ ยุทธนา กาเด็ม และคณะ (2568) ได้เสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการแก้ปัญหาและพัฒนาครัวเรือนยากจน จังหวัดยะลา ความสำเร็จที่เกิดจากการพัฒนาและการสังเคราะห์ยุทธศาสตร์ ทำให้เกิดการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ระดับอำเภอต้นแบบในการแก้ปัญหาความยากจนการมีส่วนร่วมของกลไกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากผลการศึกษาดังกล่าวเป็นการเน้นย้ำความสำคัญการทำงานเชิงบูรณาการของทุกภาคส่วน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ถอดบทเรียนการดำเนินการจากโครงการวิจัยการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม บนฐานการบูรณาการกับภาคี เครือข่าย พื้นที่อำเภอเมืองลำปาง ที่มีการดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. 2566 - 2567 จากผลการดำเนินการสะท้อนถึงกระบวนการทำงานในระดับชุมชนที่ต้องใช้หลักการทำงานที่มุ่งเน้นการทำงานร่วมกัน ได้แก่ การทำงานเชิงบูรณาการในกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน รวมถึงการทำงานร่วมกันของกลุ่มเป้าหมายที่ต้องมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ทั้งการวางแผน การปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประเมินผลการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจนที่จะต้องมีหน่วยงานหลักที่สามารถควบคุมดำเนินการเชิงนโยบายสั่งการขับเคลื่อนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ ทั้งนี้หน่วยงานในระดับจังหวัดที่นำโดยผู้ว่าราชการจังหวัด ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่ต้องมีบทบาทในการขับเคลื่อนร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เป็นกำลังสำคัญในการผสานหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องรวมถึงการระดมทรัพยากรของภาค

ส่วนอื่นที่เป็นภาคีเครือข่ายบูรณาการทำงานร่วมกันได้ ในระดับของหน่วยงานควรมีหน้าที่มอบหมายงานภารกิจการแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นรูปธรรม คัดเลือกบุคลากรที่มีความเหมาะสมเกี่ยวข้องกับงานมาดำเนินการ เพื่อให้สามารถพัฒนาการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงกับภารกิจให้ประสบความสำเร็จที่ดีได้ ในระดับของหน่วยงานทางการศึกษาที่เป็นผู้ดำเนินโครงการดังกล่าวควรมีบทบาทที่สำคัญในการปรับใช้นวัตกรรมจากองค์ความรู้ทางการศึกษา ซึ่งในภาพรวมจะมีนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาทางวิทยาศาสตร์ การเพาะปลูก การปศุสัตว์ ในส่วนนี้นอกจากจะช่วยให้ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์กับการยกระดับคุณภาพชีวิตตนเองแล้วนั้น ยังเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อพัฒนาต่อยอดในวงการการศึกษามากขึ้น เพราะฉะนั้นจากการพัฒนาโมเดลการแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายจึงต้องมีทั้งกลไกการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านระบบราชการที่สามารถควบคุมสั่งการในระดับจังหวัด มีหน่วยงานที่พร้อมต่อการทำงานและมอบหมายบุคลากรที่เหมาะสมมาดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และสถาบันทางการศึกษาที่ผลิตนวัตกรรมองค์ความรู้ประสานองค์ความรู้ปรับใช้ร่วมกันอย่างเหมาะสม การดำเนินการตามหน้าที่ดังกล่าวจะช่วยให้การแก้ไขปัญหามีระบบกลไกที่เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพที่ดีในการทำงาน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ถอดบทเรียนการดำเนินการจากโครงการวิจัยการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม บนฐานการบูรณาการกับภาคี เครือข่าย พื้นที่อำเภอเมืองลำปาง ที่มีการดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. 2566 - 2567 ทั้งนี้ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถนำไปปรับใช้ในการศึกษาในประเด็นอื่น ๆ รวมถึงการศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีการดำเนินโครงการดังกล่าว ซึ่งประเด็นที่สามารถนำไปศึกษาต่อ ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโครงการ รวมถึงข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมแก้ไขปัญหาความยากจนต่อไป

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

ประการที่หนึ่ง บทความวิจัยนี้เป็นผลการศึกษาของงานวิจัยเชิงพื้นที่ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจน กล่าวคือ การทำงานเชิงบูรณาการ มีปัจจัยที่สำคัญหลากหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งทางภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งคือ การผลักดันส่งเสริมให้ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย เริ่มต้นในการเข้าใจตนเอง เข้าใจสภาพปัญหาความยากจน ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยเกิดแรงผลักดันที่เหมาะสมในการทำงาน เนื่องจากการส่งเสริมจากกลไกของหน่วยงาน คณะกรรมการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนนั้น จะต้องดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจนจะต้องมาจาก

ครัวเรือนเป้าหมายเป็นหลักที่พร้อมจะผลักดัน เปลี่ยนแปลงพัฒนา สร้างองค์ความรู้ใหม่จากเทคโนโลยีนวัตกรรมของภาคีเครือข่ายมาปรับใช้เพื่อสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองได้

ประการที่สอง ทักษะ องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นของคนจนกลุ่มเป้าหมาย ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญที่ช่วยให้องค์ความรู้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการพัฒนาและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง เนื่องจากองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานเป็นการตรวจสอบ ติดตาม การทดลองในพื้นที่ สามารถพิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับการใช้องค์ความรู้ต่าง ๆ ในการไปปฏิบัติจริงหรือไม่ เพราะฉะนั้นองค์ความรู้ที่สำคัญคือ การวางแผนงานโครงการของหน่วยงานรัฐที่ต้องดำเนินการเชิงนโยบาย การพิจารณาเพื่อให้เกิดผลผลิต ผลลัพธ์ที่ดีของโครงการ จะต้องนำองค์ความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนในระดับพื้นที่ความรู้ที่ได้จากชุมชนที่ส่งผลที่ดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจน

ประการที่สาม ในประเด็นองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับการดำเนินการกับครัวเรือนยากจนกลุ่มเป้าหมาย จากผลการศึกษา พบว่า ส่วนสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายได้รับประโยชน์สูงสุดนั้น กิจกรรมที่ดำเนินการจะต้องมีการปรับใช้นวัตกรรมองค์ความรู้ ให้เกิดความเหมาะสมในระดับครัวเรือนมากที่สุด เพราะฉะนั้นในแต่ละกิจกรรมจะต้องศึกษาครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายในเชิงลึกเพื่อให้ทราบลักษณะของครัวเรือนว่ามีความสอดคล้อง มีความเป็นไปได้สามารถดำเนินการได้ ทั้งนี้ในกิจกรรมย่อยต่าง ๆ จึงต้องพิจารณารูปแบบของการดำเนินกิจกรรมปรับเปลี่ยนตามบริบทให้เหมาะสม อาทิ กิจกรรมการเลี้ยงจิ้งหรีด จะต้องพิจารณาพื้นที่ แหล่งอาหารตามธรรมชาติที่ควรลดต้นทุน รวมถึงการพิจารณาพื้นที่บ้าน ขนาดพื้นที่ว่าง การจัดสรรพื้นที่ให้มีความเหมาะสม ข้อค้นพบดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางการดำเนินการส่งเสริมคุณภาพชีวิตครัวเรือนยากจน

ประการที่สี่ กระบวนการเก็บข้อมูลเชิงลึกในระดับครัวเรือนยากจนเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความเหมาะสมของการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตกลุ่มเป้าหมาบ ซึ่งแตกต่างจากแนวทางการดำเนินงานทั่วไปที่มักใช้ข้อมูลระดับมหภาคเป็นฐานหลัก ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การใช้เครื่องมือวิจัยเชิงปฏิบัติการและเครื่องมือทางสังคมศาสตร์อย่างเป็นระบบ ช่วยให้การพัฒนากิจกรรมสอดคล้องกับบริบทจริงของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ประการที่ห้า การพัฒนาศักยภาพเชิงทักษะและองค์ความรู้ของครัวเรือนยากจนสามารถย้อนกลับไปเสริมสร้างองค์ความรู้เชิงปฏิบัติการของหน่วยงานภาคีได้ในลักษณะของ “การพัฒนาแบบสองทิศทาง” (Two-way Development) ซึ่งเป็นมิติใหม่ของการทำงานเชิงบูรณาการที่มิได้เป็นเพียงการถ่ายทอดจากรัฐสู่ประชาชน แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกภาคส่วน

ประการที่หก หลักการปรับใช้นวัตกรรมเชิงพื้นที่ในระดับครัวเรือน โดยผลการศึกษาพบว่าความสำเร็จของกิจกรรมมิได้ขึ้นอยู่กับรูปแบบกิจกรรมเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกับทุนทางกายภาพ ทุนทางสังคม และบริบทเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือนเป็นสำคัญ องค์ความรู้ดังกล่าว

สะท้อนแนวคิด “นวัตกรรมที่ยึดพื้นที่เป็นฐาน” (Area-based Innovation) ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพื้นที่อื่นได้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

จันทมร สีหาบุญลี. (2566). การแก้ไขปัญหาความยากจนในบริบทของไทย. *วิจัยปริทัศน์, 41,* 1-16.

จันทิมา ล่ามแขก และอจิรภาส์ เพียรขุนทด. (2564). การแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ: กรณีศึกษาโครงการคู่เสี่ยว เกี่ยวก้อย แก้จน คนขอนแก่น. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 21*(2), 109-122.

ฉลาด จันทรสมบัติ และคณะ. (2555). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธนพล สราญจิตร์. (2558). ปัญหาความยากจนในสังคมไทย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 5*(2), 12-21.

ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์, ดุษฎี อายุวัฒน์ และอรนัดดา ชิณศรี. (2558). กระดานโดดทางสังคม: คะแนนสถานภาพอาชีพนายหน้า แรงงานไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 32*(1), 1-20.

ยุทธนา กาเด็ม และคณะ. (2568). การพัฒนายุทธศาสตร์การแก้ปัญหาครัวเรือนยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำใน 2 อำเภอต้นแบบ (อำเภอรามัน/อำเภอบันนังสตา) จังหวัดยะลา. *วารสารศิลปศาสตร์, 25*(1), 227-255.

วรายุทธ โดยพิลา และคณะ. (2566). แนวทางการบริหารภาครัฐเพื่อแก้ปัญหาความยากจน. *วารสารการบริหาร การจัดการ และการพัฒนาที่ยั่งยืน, 1*(1), 53-69.

วิชชุดา วงศ์พานิชย์. (2565). การถ่ายทอดกระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านหนองแค ตำบลหนองแค อำเภอราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ. *Journal of Modern Learning Development, 7*(7), 74-92.

วิศท์ เศรษฐกร และคณะ. (2568). *การพัฒนาโมเดลแก้จน (Operating Model) เพื่อพัฒนาอาชีพ รายได้ และการเข้าถึงโอกาสการยกระดับฐานะทางสังคม อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง*. หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.).

วิบูลย์ รัตนาภรณ์วงศ์ และคณะ. (2563). การพัฒนารูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนในประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5*(4), 261-279.

หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.). *สู้ชนะความจน บนฐานพลังความรู้ พลังภาคี*. บริษัท ดีไซต์ ดีไลท์ จำกัด.

ภาษาอังกฤษ

Alam, K. (2017). Poverty reduction through enabling factors. *World Journal of Science,Technology and Sustainable Development, 14*(4). 310-321.